

Tilburg University

Verevening van gevoelens van dankbaarheid, schuld en schaamte

Oei, T.I.

Published in:
Mededelingenblad Nederlandse Vereniging voor psychoanalyse

Publication date:
2011

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Oei, T. I. (2011). Verevening van gevoelens van dankbaarheid, schuld en schaamte. *Mededelingenblad Nederlandse Vereniging voor psychoanalyse*, 26(1), 36-37.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Verschenen in: *Mededelingenblad Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse*, 2011, 26, 1, p. 36-37.

Verevening van gevoelens van dankbaarheid, schuld en schaamte

T.I. Oei

Article Says Researchers Know Little About How To Treat People Contemplating Suicide.

Forbes (10/8/26, Langreth, Ruiz) reported, 'Roughly 35,000 Americans commit suicide each year -- more than die from prostate cancer or Parkinson's disease.' In young people aged 15 to 25, suicide 'is the third leading cause of death. Yet, researchers know astonishingly little about how to treat people who contemplate killing themselves.' According to *Forbes*, 'fear, logistics, low research funding, and more risk than reward for drug companies all conspire to make suicide the neglected disease,' and points out that 'the National Institutes of Health is spending a paltry \$40 million in 2010 studying suicide, versus \$3.1 billion for research on aids, which kills half the number of Americans.'

Suicide vormt een groot probleem, wanneer die onverwacht plaatsvindt (wat meestal het geval is), en in het bijzonder wanneer die gemotiveerd wordt door een onderliggend persoonlijk probleem. Goethes 'Die Leiden des jungen Werthers', was niet voor niets een overdonderende aanleiding voor vele adolescenten in die tijd (1774) om aan hun leven een eind te maken. Het liefdesverdriet, dat jonge mensen treft, komt vaak als een bliksemschicht op hen af, en als je als jonge adolescent daardoor getroffen wordt, lijkt zo'n pijnlijke ervaring moeilijk, zo niet te trotseren.

In *Trauer und Melancholie* beschrijft Sigmund Freud de in korte tijd tot enorme hoogte gestegen wanhoop (en onbewuste woede) die vaak ten grondslag ligt aan het feit zelf: een gelukke, sthenische (weloverwogen) suïcidepoging. Psychiaters lopen als beroepsgroep het grootste risico op zelfmoord, maar ook hulpverleners in het geestelijke gezondheidscircuit lopen een verhoogd risico. Wie met pek omgaat... Maar ook: depressie en gevoelens van zinloosheid vergroten de kans op zelfmoord.

De despoot en de denker is de interessante studie van Anton van Hooff van de relatie tussen de Romeinse keizer Nero die wreedheid tot kunst verhief, en zijn filosofische meester Seneca. Hun dood als begin: beide mannen stierven zoals zij geleefd hebben. De laatste uren van Seneca's (door Keizer Nero bevolen) 'voluntaria mors' (zelfverkozen dood) waren uren van stoïcijnse waardigheid en te midden van trouwe geliefden. Nero daarentegen stierf door man en muis verlaten, gehaat, op de vlucht, laf en uitstel zoekend: de grootste vernedering die

een Romein zichzelf kon aandoen. Pas toen hij zich in het miserabelste uithoekje had gemanoeuvreed, waagde hij de oversteek naar het dodenrijk en dan nog met behulp van een ander.

In Japan is de *suppoku* (hara kiri) een cultureel verschijnsel van zelfmoord, waarin op traditionele manier de dood wordt gezocht door het zwaard in de buik te stoten (zie bijv. de opera *Madame Butterfly*), omdat oneer door de persoon in kwestie en door de maatschappij als ondraaglijk wordt ervaren. Men is als het ware ertoe gedrongen om zichzelf wat aan te doen, wanneer de eer van het land, of van het volk in het geding is. Maar ook wanneer eigen tekortschieten en de eer van de familie dat vergt. De duizenden kamikazes in de Tweede Wereldoorlog vonden het zelf een grote eer hun leven te kunnen geven voor volk en vaderland.

Hoewel de eigen gekozen dood in andere culturen, zoals bij de Eskimo's bij ouderen vaak voorkomt (zij willen een einde maken aan hun leven dat - door ziekte of handicap bijkans nutteloos geworden is voor de gemeenschap of de *extended family* en zien in dat ze plaats moeten maken voor de jongeren), - is de tendens in de westerse maatschappij heel anders. In geval van nood kan men een dergelijke oplossing zoeken, maar alleen via de euthanasieprocedure. Daarbij wordt (althans in Nederland) ervan uitgegaan dat er sprake is van uitzichtloosheid door ziekte of gebrek in de laatste fase van iemands ziekteproces. Op het moment dat alle hoop op verbetering of essentiële verandering onmogelijk lijkt, heeft men nog wel het advies van een onafhankelijke psychiater/deskundige nodig.

Toch moeten we stilstaan bij het feit dat recht doen aan¹ personen in het algemeen altijd berust op wederkerigheid van genoegdoening. Dit hangt samen met de inwendige behoefte, - al of niet door de cultuur benadrukt, - aan verevening van gevoelens van dankbaarheid, schuld, schaamte. Zulke gevoelens doemen altijd op als er sprake is van hulp van anderen bij het verwerven van posities, dan wel rechten, of mogelijkheden in de maatschappij. Immers gevoelens van dankbaarheid, schuld en schaamte blijven als een ballast bewust dan wel onbewust bestaan, als er geen verevening plaatsvindt. Aardig zijn voor elkaar berust gewoonlijk op een vorm van verevening.²

¹ 'To be entitled to,' term van Iván Böszörményi-Nagy (1920-2007), Hongaars-Amerikaans gezinstherapeut, met zijn contextuele therapie.

² Zorg, hulp, steun, attenties en geschenken houden relaties in stand. Dorien Pessers deed onderzoek naar het begrip wederkerigheid: 'Als wij bereid zijn de vreemdelingen en de zwakken genereus te geven, krijgen we goede burgers die zich inzetten voor de samenleving.'

In het Westen horen kinderen hun ouders zolang mogelijk eer en steun te verlenen, maar ze zijn daar wettelijk niet toe verplicht (behalve in Frankrijk, waar financiële steun aan de ouders wettelijk is geregeld) en kunnen zich aan de morele verplichting onttrekken. In oosterse culturen gaat men ervan uit dat het kind zijn/haar ouders tot in de dood blijft ondersteunen zowel in materiële als in immateriële zin, ongeacht hun motivatie of eigen mening ter zake. Het gevoel dat men anderen iets verschuldigd is, - op straffe van of bevreesd voor onverdraaglijke schaamte en wroeging, - vervalt niet of wordt niet geneutraliseerd door eigen inschatting of argumentatie.³ Weliswaar kunnen er verstandelijk gezien grenzen gesteld worden aan de verplichting anderen iets terug te doen of terug te geven voor wat men in zijn/haar leven dank zij die anderen heeft verworven. Toch moet van de weldoener (i.c. ouders) in eigenlijke zin worden verwacht dat die aangeeft in en tot hoeverre zo'n teruggave als dankbaar gebaar gaat of moet reiken. Dat lijkt vanzelfsprekend, maar is het in de praktijk niet. Want een dosis moed en onafhankelijkheid, alsook een onthechte levensinstelling, lijkt nodig om aan te kunnen geven waar de grens moet liggen voor het gevoel van dankbaarheid. Zo'n onafhankelijke instelling lijkt ook in het Westen de doorslaggevende factor te zijn om te bepalen in hoeverre ouders of mensen in het algemeen hun kinderen dan wel elkaar grenzen kunnen en soms moeten stellen ten aanzien van gevoelens van steun en dankbaarheid.

Hoe moeilijk het grenzen stellen is aan gevoelens van dankbaarheid/loyaliteit blijkt duidelijk bij scheiding tussen geliefden of bij verlies door overlijden van ouders, zoals bijvoorbeeld in het relaas van een patiënt (uit Wikipedia):

‘Als ervaringsdeskundige, toen mijn ouders jaren geleden kort na elkaar het leven lieten, heb ik de problematiek aan den lijve ervaren, legde ik mijn handjes prompt relaxed op het stuur. Eens kijken wat Else-Marie (de gezinstherapeut, to) daarover zoal te melden had. Mijn fietstochtje werd op slag bijzaak, want aan de bonte optocht schrijnende anekdotes wilde amper een eind komen. Zo'n familietherapeut maakt wat mee, dat was duidelijk.

Zelf kwam ik ook nog uiterst herkenbaar in beeld. Want had ik in een genereuze bui bij de verdeling van onze nalatenschap niet ooit gemeld dat ik buiten “dat ene boekje” werkelijk helemaal niets verlangde?

Een valkuil, volgens Else-Marie, want na een jaar of wat duikt het soort types als ik toch uiteindelijk nog eens onverwacht op bij de bloedverwanten om als spijtoptant alsnog wat

³ In sociaaleconomische zin houdt schuld armoede in stand. Dat immigranten dit als centraal probleem moeten zien, beschreef bijvoorbeeld Ayaan Hirsi Ali in het boek, *Nomade*, Uitgeverij Augustus, Amsterdam/Antwerpen, 2010, p. 193 e.v.

materieels op te eisen.

No way, wat mij betreft, maar ik wil onze familietherapeut met haar schat aan ervaring graag geloven.'